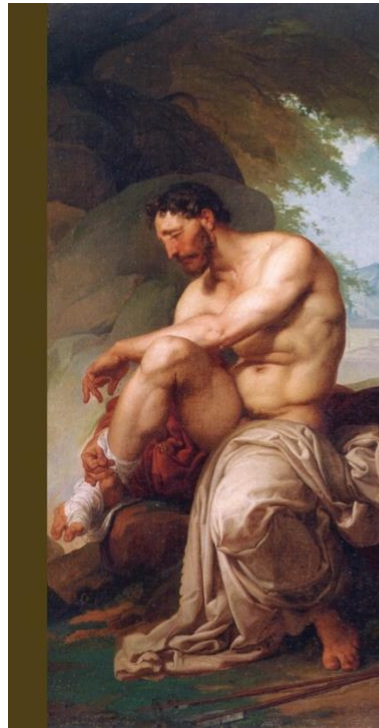

Bijlage bij het hoorcollege *Griekse tragedie: het laatste nieuws!*

GRIEKSE TRAGEDIE: HET LAATSTE NIEUWS!

EEN HOORCOLLEGE OVER
DE ACTUALITEIT VAN DE
TRAGEDIËN VAN AESCHYLUS,
SOPHOCLES EN EURIPIDES

door Ineke Sluiter

Inhoudsopgave

[Over Ineke Sluiter](#)

[Over SG Universiteit Leiden](#)

[College 1. Nieuwe teksten en nieuwe vragen](#)

[H1. *Breaking news*: nieuwe teksten van Euripides gevonden](#)

[H2. De *Medea* van Euripides: wat kan ons brein met een moordende moeder?](#)

[H3. Genderperspectieven op de *Medea* van Euripides](#)

[College 2. Antieke asielcrises](#)

[H4. De *Smekelingen* van Aeschylus en het Griekse begrip *asylia*](#)

[H5. Tragedie en politiek: de *Smekelingen* van Euripides](#)

[H6. Hoe het afloopt. En hoe het doorgaat](#)

[College 3. De mens en zijn natuur](#)

[H7. De *Philoctetes* van Sophocles](#)

[H8. Ekokritiek: een nieuwe manier om literatuur te lezen en de *Prometheus* op naam van Aeschylus](#)

[H9. De aard van Neoptolemus](#)

[College 4. Wat doen de dingen?](#)

[H10. Doen dingen iets? Wapens met een verhaal in de *Ajax* van Sophocles](#)

[H11. De urn van Orestes in de *Electra* van Sophocles](#)

[H12. De thyrsus in de *Bacchanten* van Euripides](#)

[Vertalingen](#)

[Verantwoording en suggesties voor verdere lectuur](#)

[Namen, woorden en data](#)

[Afbeeldingen](#)

[Colofon](#)

Ineke Sluiter

Prof. dr. Ineke Sluiter studeerde Griekse en Latijnse Taal en Cultuur aan de Vrije Universiteit te Amsterdam, waar ze in 1990 ook promoveerde. Na onderzoeksverblijven aan het Center for Hellenic Studies (Harvard) en het Institute for Advanced Study (Princeton) werd zij benoemd tot Associate Professor aan de University of Pennsylvania te Philadelphia. Sinds september 1998 is Ineke Sluiter hoogleraar Griekse taal- en letterkunde aan de Universiteit Leiden en thans ook Universiteitshoogleraar. In 2010 ontving ze de Spinozaprijs en in 2016 de Prijs Akademiehoogleraren vanwege de Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen (KNAW). Van 2020 tot 2022 was ze president van de KNAW. Ze publiceert over antieke ideeën over taal, antieke waarden en normen in het publieke debat, innovatie in de oudheid en cognitieve en psychologische benaderingen van de antieke wereld. Bijna 20 jaar werkte Ineke Sluiter met anderen aan een nieuw [Woordenboek Grieks-Nederlands \(Amsterdam University Press\)](#), dat in 2024 is voltooid.

© Foto Inge Hoogland.

Bij Home Academy verschenen eerder van haar de hoorcolleges *De klassiekste klassiekers*, *Meer klassiekste klassiekers*, *Op zoek naar Socrates* en *Het nieuwe van de oudheid*.

Opgenomen i.s.m. Studium Generale Universiteit Leiden

Deze uitgave is tot stand gekomen in samenwerking met Studium Generale Universiteit Leiden. Studium Generale Universiteit Leiden organiseert lezingen voor studenten en andere belangstellenden van binnen en buiten de universiteit die over de grenzen van hun vakgebied heen willen kijken.

Voor meer informatie, kijk op: <http://www.studiumgenerale.leidenuniv.nl>

Synopsis hoorcollege *Griekse tragedie: het laatste nieuws!*

College 1. Nieuwe teksten en nieuwe vragen

H1. *Breaking news*: nieuwe teksten van Euripides gevonden

De vondst van papyri met nog onbekende teksten van Euripides. Wat is er nodig om die teksten te lezen en te interpreteren? In Euripides' *Ino* draait het om kindermoord. In zijn *Polyidos* om de confrontatie tussen een koning en een ziener naar aanleiding van de wanhoop om een gestorven kind. Beide teksten hebben thematische verbanden met Euripides' *Medea*.

H2. De *Medea* van Euripides: wat kan ons brein met een moordende moeder?

Het verhaal van de *Medea*. Cognitief-psychologische analyses van tragedie-personages. Verschillen en overeenkomsten tussen kijken naar fictieve personages en sociale interacties in het echte leven. Nieuwe hulpmiddelen voor de interpretatie van oude teksten.

H3. Genderperspectieven op de *Medea* van Euripides

Van vrouwen-, naar mannen-, naar genderstudies: steeds nieuwe perspectieven op de *Medea*. Was Euripides een feminist? Was Medea de oermoeder van het feminisme? Studies naar mannen in de oudheid. Had Jason gelijk in de ogen van de Atheners? De volgende stap: genderstudies. De jongste generatie feministes verwerpt Medea.

College 2. Antieke asielcrises

H4. De *Smekelingen* van Aeschylus en het Griekse begrip *asylía*

Een groep asielzoekers uit Egypte komt aan in Griekenland. Dilemma's van asiel ten tonele gevoerd in *De Smekelingen*. Het historische asiel-begrip in Griekenland: *asylía*. Historische voorbeelden van pogingen tot inperking. Het verhaal van de uitlevering van Paktyès. Het uitgangspunt van hulp verlenen nooit ter discussie gesteld.

H5. Tragedie en politiek: de *Smekelingen* van Euripides

De relatie tussen Griekse tragedie en politiek. Ook de Grieken zelf denken na over politieke problemen aan de hand van hun mythologie en hun tragedies. Zelfs een aantal tragedie-koningen gedraagt zich als proto-democraten. De *Smekelingen* van Euripides. Behandeling van het stuk. Theater in het hart van de polis.

H6. Hoe het afloopt. En hoe het doorgaat

Het vervolg van de *Smekelingen* van Aeschylus. En de verhalen waarvan de Atheners wisten dat die ná de asiel-episode zouden komen: de moord door de Danaïden op hun echtgenoten, maar ook: de latere eenwording van de Grieken onder de naam Danaoi. Het gebruik van de thematiek van de *Smekelingen* in onze eigen tijd. Het daardoor vergrote besef van de menselijkheid van de Griekse instelling van *asylía*. De nuancering van het asieldebat wanneer je daar van een afstandje naar kijkt. Debat zonder woede en schaamte.

College 3. De mens en zijn natuur

H7. De *Philoctetes* van Sophocles

Het verhaal van Philoctetes. Zijn volstrekte sociale isolement in het stuk van Sophocles. Zijn verhouding tot zijn fysieke omgeving. De veelzijdige relatie van mens en natuur. Omgeving als bedreiger en helper.

H8. Ecokritiek: een nieuwe manier om literatuur te lezen en de *Prometheus* op naam van Aeschylus

Ecokritiek als een nieuwe manier van lezen, interpreteren en onderzoeken. Denkbeelden over de relatie tussen mens en natuur: maakt de mens er onderdeel van uit of staan we hiërarchisch aan de top? Antiek denken over het ontstaan van cultuur. De *Prometheus* en de oorsprong van menselijke samenlevingen.

H9. De aard van Neoptolemus

De natuur om ons heen en de natuur van de mens. Neoptolemus als zoon van Achilles, dus erfgenaam van de grootste held van de Grieken. Hoe 'lijken op je vader' zelf een sociale constructie kan zijn. Wat het Atheense publiek wist over de geschiedenis van Neoptolemus ná de gebeurtenissen in de *Philoctetes*: een brute oorlogsmisdadiger.

College 4. Wat doen de dingen?

H10. Doen dingen iets? Wapens met een verhaal in de *Ajax* van Sophocles

Nieuwe ideeën over de 'agency' van objecten: het vermogen om dingen te doen of om invloed uit te oefenen. Het 'Diderot effect'. Dingen met een biografie. Wapens als de dragers van verhalen. Glaucus en Diomedes. De wapens van Hector. Ajax pleegt zelfmoord met Hectors zwaard in Sophocles' *Ajax*. De begrafenis van de kleine Astyanax in Hectors schild in Euripides' *Trojaanse vrouwen*.

H11. De urn van Orestes in de *Electra* van Sophocles

De dingen op het toneel: rekvisieten. Het verhaal over de zogenaamde dood van Orestes in Sophocles' *Electra*. De urn waarin zijn as zou zitten. Behandeling van de *Electra*. De acteur Polus en de urn met as van zijn zoon.

H12. De thyrsus in de *Bacchanten* van Euripides

De *Bacchanten* van Euripides. Wat is een thyrsus? Het rekvisiet dat de gehele handeling van de *Bacchanten* ondersteunt. Overzicht van 'het laatste nieuws' over de Griekse tragedie.

Vertalingen

Voor de beschikbaarheid van Nederlandse vertalingen van klassieke teksten kan men consulteren: Patrick de Rynck en Andries Welkenhuysen, *De Oudheid in het Nederlands*, www.dbnl.org/tekst/rync001oudh01_01/

Voor deze colleges is mede gebruik gemaakt van de volgende vertalingen, resp. de luisteraar zou zich tot de volgende vertalingen kunnen wenden:

Aeschylus

Smekelingen: Aischylos, *De Smekelingen*, vertaald door Gerrit Komrij, Amsterdam 1991

Prometheus (geboeid): Prometheus geboeid, van Aeschylus, vertaald door Gerrit Komrij, Leiden 1983.

Aeschylus *Persians. Seven Against Thebes. Suppliants. Prometheus Bound*, ed. and transl. Alan H. Sommerstein, Loeb Classical Library 145, Cambridge (Mass.) 2009.

Euripides

Bacchanten: Euripides Bakchanten, vertaald door Gerard Koolschijn, Amsterdam 1999.

Medea: Alkestis-Medea, vertaald door Gerard Koolschijn (Ambo-Klassiek), Baarn, Ambo, 1989

Trojaanse vrouwen: De vrouwen van Troje. Bewerkt door Judith Herzberg. Leiden 1984.

Euripedes *Suppliant Women. Electra. Heracles*, ed. and transl. David Kovacs, Loeb Classical Library 9, Cambridge (Mass.) 1998.

Trojan Women. Iphigenia among the Taurians. Ion, ed. and transl. David Kovacs, Loeb Classical Library 10, Cambridge (Mass.) 1999.
Euripides *Bacchae. Iphigenia at Aulis. Rhesus*, ed. and transl. David Kovacs, Loeb Classical Library 495, Cambridge (Mass.) 2003.
Herodotus: *Historiën*
Hèrodotos' Historiën, vertaald en ingeleid door Onno Damsté, Bussum, de Haan, 1968, 1978.
Dolen, Hein van, *Herodotos. Het verslag van mijn onderzoek*, Nijmegen 1995; herziene herdr. 1996, 2000.

Sophocles

Ajax: Pieters, Jan, *Sophokles, Zeven tragedies* (Ambo Klassiek), Baarn 1989; Sophocles *Ajax, Antigone*, vertaald door Johan Boonen, Amsterdam 1991.
Electra: Pieters, Jan, *Sophokles, Zeven tragedies* (Ambo Klassiek), Baarn 1989.
Philoctetes: Sofokles, *Filoktetes*, vertaald door Gerard Koolschijn, Amsterdam 1991; Pieters, Jan, *Sophokles, Zeven tragedies* (Ambo Klassiek), Baarn 1989.
Sophocles *Ajax. Electra. Oedipus Tyrannus*, ed. and transl. Hugh Lloyd-Jones, Loeb Classical Library 20, Cambridge (Mass.) 1994.
Sophocles *Antigone. The Women of Trachis. Philoctetes. Oedipus at Colonus*, ed. and transl. Hugh Lloyd-Jones, Loeb Classical Library 21, Cambridge (Mass.) 1994.

Verantwoording en suggesties voor verdere lectuur

Gesproken voetnoten komen een college niet ten goede. Maar intellectuele schulden moeten erkend worden. Vertalingen heb ik af en toe licht aangepast om ze gemakkelijker als spreektekst te kunnen gebruiken. Vakcollega's zullen gemakkelijk herkennen hoeveel ik te danken heb gehad aan de volgende bronnen en literatuur – noodgedwongen nog steeds een selectie:

Het concept *Anchoring Innovation*, dat aan de gehele serie colleges ten grondslag ligt, is ontworpen binnen de landelijke onderzoeksschool OIKOS. Het is het onderwerp van een grootschalige onderzoeksagenda, NWO project nummer 024.002.031 met als hoofdaanvragers Ineke Sluiter (UL), André Lardinois (RU), Josine Blok (UU), Irene de Jong (UvA), Caroline Kroon (VU; nu UvA), en Luuk de Ligt (UL).

Ik heb dankbaar gebruik gemaakt van het werk van een aantal jongere onderzoekers uit het *Anchoring Innovation* team en het team van Leidse classici: Dr Silvia Castelli, Bob Corthals, MA MPhil, Kees Geluk, MA, Leonie Henkes, MA, Dr Saskia Peels.

Literatuur en bronnen voor College 1

H1

De nieuwe Euripidesfragmenten zijn gepubliceerd in:
Gehad, B., Gibert, J., Trnka-Amrhein, Y., 'P. Phil. Nec. 23: New Excerpts from Euripides' *Ino* and *Polyidos*', *Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik* 230 (2024), 1-40.

Hun analyse is belangrijk voor dit college. Aan hen ontleen ik bijvoorbeeld de schrijversfout *poton* in plaats van *plouton* en hun suggestie dat de schrijver dorst zou kunnen hebben gehad. Ik dank Mark de Kreij en André Lardinois voor hun inzichten over de nieuwe fragmenten.

Naar aanleiding van deze vondst verwijst Spencer McDaniel naar de informatie die zij al eerder op een rijtje zette over de herkomst van onze tragedie-teksten en de hoeveelheid tragedies per dichter die verloren zijn geraakt; ik vat dat stuk in het college samen (Talesoftimesforgotten.com, 5 juni 2021). Zij bespreekt globaal de nieuwe vondsten (2 augustus 2024).

Het raadsel van het kalf en de gelijkenis met de vruchten van de moerbeiboom zijn te vinden bij de antieke mythograaf Hyginus (136).

Antieke tragedieschrijver gebruiken traditionele mythes, maar variëren in hun (steeds nieuwe) inzichten in wat de hoofdpersonen *motiveert*. Zie hiervoor:

Murnaghan, Sheila, 'Taming the extraordinary: shifting motives and the psychology of tragic actors', in: L. Huitink, V. Glaveanu, I. Sluiter (eds.), *Social Psychology and the Ancient World. Methods and Applications*. Leiden, 2025, 44-65.

H2

De behandeling van Euripides *Medea* recapituleert ten dele een eerdere behandeling in het hoorcollege *Het nieuwe van de oudheid*, Home Academy 2013 (College I, hoofdstuk 3) en maakt gebruik van de volgende publicatie, waarin ook relevante literatuurverwijzingen zijn opgenomen:

Sluiter, Ineke, Bob Corthals, Max van Duijn, en Michiel Verheij, 'In het hoofd van Medea. Gedachtenlezen bij een moordende moeder', *Lampas* 46 (2013), 3-13.

De meest recente publicatie over 'mindreading' en Medea is:

Emde Boas, Evert van, 'Mindreading, character, and realism: the case of Medea', in: F.J. Budelmann & I. Sluiter (eds.), *Minds on Stage. Greek Tragedy and Cognition*. Oxford 2023, 25-42.

Aparte vermelding verdient de behandeling van de Medea stof door Christopher Gill:

Gill, C., *Personality in Greek Epic, Tragedy, and Philosophy. The Self in Dialogue*. Oxford 1996.

H3

Sommige artikelen behouden zeer lang hun waarde. Dat geldt zeker voor:

Knox, Bernard M.W., 'The *Medea* of Euripides', *Yale Classical Studies* 25 (1977), 193-225 (het is ook opgenomen in: Segal, E. (ed.), *Oxford Readings in Greek Tragedy*, Oxford 1983, 272-293).

Edith Hall bespreekt de lange geschiedenis van feministische interpretaties, inclusief de suffragettes in: Hall, E., 'Medea and British Legislation before the First World War', *Greece & Rome* 46 (1999), 42-77.

Zie ook:

Hall, E., Macintosh F., Taplin, O. (eds.), *Medea in Performance 1500-2000*. Oxford 2000.

Aandacht voor het perspectief van Jason is te vinden in:

Sicking, C.M.J., 'Het gelijk van Jason', *Lampas* 22 (1989), 283-295 (vertaald als 'Jason's Case', in: Sicking, C.M.J. (ed.), *Distant Companions. Selected Papers*, Leiden 1998, 63-76).

De analyse van de tweets van Elon Musk (24 augustus 2024) en Chris Rufo (19 augustus 2024) komt uit de blog van Spencer McDaniel: talesoftimesforgotten.com (28 augustus 2024).

Het debat over de evaluatie van het gedrag van Medea is te vinden in enkele essays van studentes:

Kim, K., 'Murderer and Trailblazer: Medea as a Feminist Text', NYU Gallatin, 3 May 2021 ([Murderer and Trailblazer: Medea as a Feminist Text – Confluence](#))

De jonge vrouw die het gedrag van Medea pertinent afwijst is:

Ertugrul, Beyza, 'A feminist icon or a homicidal coward: Medea's revenge on patriarchy', *Criterion: a Journal of Literary Criticism* 16.1 (2023), article 8 (<https://scholarsarchive.byu.edu/criterion/vol16/iss1/8>)

Zij reageert op een artikel uit 2002:

Zyl Smit, B. van, 'Medea the Feminist', *Acta Classica* 42 (2002), 101-122.

Literatuur en bronnen voor College 2

Ik dank dr. Saskia Peels voor haar inzichten m.b.t. antieke opvattingen over smekelingen en haar royaal ter beschikking gestelde kennis van de secundaire literatuur.

H4

Aeschylus *Smekelingen* als 'tragedie van immigratie':

Bakewell, G.W., *Aeschylus' Suppliant Women. The Tragedy of Immigration*. Madison 2013.

Over antieke smekelingen en *asylía*:

Voor smekelingschap als ritueel met vaste procedure en regels, zie:

Gould, John, 'Hiketeia', *Journal of Hellenic Studies* 93 (1973), 74-103.

Voor de verschillende stappen in het proces van smeken, maar 'geen verplichting om te helpen', zie:

Naiden, F.S., *Ancient Supplication*. Oxford 2006.

Voor de meest genuanceerde lezing, 'verknoping van religieuze, morele en juridische aspecten', hulp bij toestroom, bijv. 'bed, bad, brood', wel ook ad hoc beperkingen, maar nooit principiële afwijzing, zie: Chaniotis, Angelos, 'Conflicting authorities. Asyilia between secular and divine law in the classical and Hellenistic poleis', *Kernos* 9 (1996), 65-86.

Voor een goed overzicht over antiek smekelingschap en nieuwe inzichten in het Griekse begrip *hosios/hosion*, zie:

Peels, Saskia, *HOSIOS. A Semantic Study of Greek Piety*. Leiden 2016.

Het verhaal over Paktyès staat bij de geschiedschrijver Herodotus, *Historiën* boek 1.157-159.

H5

Het politieke karakter van Griekse tragedie:

Burian, Peter, 'Athenian Tragedy as Democratic Discourse', in: Carter, D.M. (ed.), *Why Athens: A Reappraisal of Tragic Politics*. Oxford 2011, 95-117.

Carter, David, *The Politics of Greek Tragedy*. Liverpool 2007.

Voor *parrhêsia*, vrije meningsuiting:

Sluiter, I., Rosen, R.M., *Free Speech in Classical Antiquity*. Leiden 2004.

Over de *Smekelingen* van Euripides:

Mendelsohn, Daniel, *Gender and the City in Euripides' Political Plays*. Oxford 2002.

Morwood, James, 'Euripides' *Suppliant Women*, Theseus, and Athenocentrism', *Mnemosyne* 65 (2012), 552-564.

H6

Metoikein, metoikia:

Wijma, Sara, *Embracing the Immigrant. The participation of Metics in Athenian polis religion 5th-4th cent. BC*. Stuttgart 2014.

Meer over Bryan Doerries en zijn Theater of War:

Doerries, B., *The Theater of War: What Ancient Greek Tragedies Can Teach Us Today*. New York 2015.

Over de 50 Danaïden en 300 Spartanen:

DePourcq, Maarten, 'Thou Art More Lovely: klassieke tradities en de kunst van het vergelijken', inaugurele rede Radboud Universiteit, 9 september 2016.

Literatuur en bronnen voor College 3

Ook voor dit college kon ik gebruik maken van mooi werk van jonge collega's: dank aan Jikke Koning, Kees Geluk en Bob Corthals.

H7

De antieke auteur die de versies van de *Philoctetes* van ieder van de drie grote tragici (Aeschylus, Sophocles, Euripides) met elkaar vergelijkt is Dio van Prusa (Dio Chrysostomus) in zijn 52^e oratie.

Voor het verschil tussen een 'setting' en een 'landscape', zie:

McInerney, Jeremy & Ineke Sluiter, *Valuing Landscape in Classical Antiquity*. Leiden 2016.

Het prachtige gedicht *De Dapperstraat* van J.C. Bloem (uit de bundel *Quiet though sad* 1947) is op gedichten.nl te lezen.

Voor Philoctetes en zijn omgeving op Lemnos, zie:

Fletcher, Judith, 'Weapons of friendship. Props in Sophocles *Philoctetes*. and *Aias*', in: Harrison, G.W.M., and V. Liapis (eds.), *Performance in Greek and Roman Theatre*. Leiden 2013, 199-216.

Een schilderij met Philoctetes als onderwerp en een dreigende omgeving is bijvoorbeeld: Guillaume Guillon Lethière, *Philoctetes on the Island of Lemnos*, 1798, in het Louvre, Paris.

H8

Voor jonge onderzoekers over 'ecokritiek', zie:

Koning, Jikke, 'Nature and Cultural Progress in Prometheus Bound. An ecocritical analysis of the role of the non-human world in relation to the human condition', Research Master scriptie Universiteit Leiden 2021.

Geluk, Kees, *The Natural Rise of an Empire. An ecocritical study into Greek poetry of the late Hellenistic and early imperial periods* (in voorbereiding; voorlopige titel; PhD dissertatie Universiteit Leiden).

Een voortrekker op het gebied van ecokritiek en de klassieken is:

Schliephake, Christopher, *The Environmental Humanities and the Ancient World. Questions and perspectives*. Cambridge 2020.

H9

Voor de analyse van de psychologie van Neoptolemus, zie:

Corthals, Bob & Ineke Sluiter, 'Situated Cognition: Sophocles, Milgram, and the disobedient hero', in F.J. Budelmann & I. Sluiter, *Minds on Stage. Greek Tragedy and Cognition*. Oxford 2023.

Literatuur en bronnen voor College 4

H10

Castelli, Silvia, 'Introduction', in Castelli, S. & I. Sluiter, *Agents of Change in the Greco-Roman and Early Modern Periods. Ten casestudies in anchoring innovation*. Leiden 2023.

Silvia Castelli beschrijft het Diderot effect, zie daarvoor ook Diderot himself:

Denis Diderot (1769), 'Spijt om mijn oude kamerjas' / 'Regrets for my old dressing gown' / 'regrets sur ma vieille robe de chambre, ou Avis à ceux qui ont plus de goût que de fortune' (*Oeuvres Complètes* vol IV (Paris 1875)).

Andere waardevolle literatuur over de 'agency' van objecten:

Malafouris, L, *How Things Shape the Mind: A Theory of Material Engagement*. Cambridge (Mass.) 2013.
Malafouris, L, Renfrew, C., *The Cognitive Life of Things: Recasting the Boundaries of the Mind*. Oakville (CT) 2010.

Norman, D., *The Design of Everyday Things*. Revised and expanded edition. Cambridge (Mass.) 2013.

Voor 'wapens van vriendschap':

Fletcher, Judith, 'Weapons of friendship. Props in Sophocles *Philoctetes* and *Aias*', in: Harrison, G.W.M., and V. Liapis (eds.), *Performance in Greek and Roman Theatre*. Leiden 2013, 199-216.

Het zwaard als het tragische wapen bij uitstek:

Revermann, M., 'Generalizing about props: Greek drama, comparator traditions, and the analysis of stage objects', in: Harrison, G.W.M., and V. Liapis (eds.), *Performance in Greek and Roman Theatre*. Leiden 2013, 77-88.

De ontmoeting van Glaucus en Diomedes staat in de *Ilias*, boek 6.119-236.

Hector geeft zijn zwaard aan Ajax in de *Ilias* boek 7.303-304; zie Fletcher (hierboven).

De kleine Astyanax wordt begraven in het schild van Hector in Euripides *Trojaanse vrouwen*, verzen 1122-1250.

H11

Over rekwisieten en hun (cognitieve) functie:

Chaston, Colleen, *Tragic Props and Cognitive Function: Aspects of the function of images in thinking*. Leiden-Boston 2010.

Mueller, Melissa, *Objects as Actors: Props and the Poetics of Performance in Greek Tragedy*. Chicago 2016.

Noel, Anne-Sophie, 'Thinking through Things: Extended Cognition as a Consolatory Fiction in Greek Tragedy', in: Budelmann, F.J., Sluiter, I., *Minds on Stage. Greek Tragedy and Cognition*. Oxford 2023, 117-132.

Noel, Anne-Sophie, 'Playing Make-Believe with Objects: Counterfactual Imagination and Psychodrama in Greek Tragedy', in: Huitink, L., Glaveanu, V., Sluiter, I., *Social Psychology and the Ancient World. Methods and Applications*. Leiden 2025, 267-286.

Teló, Mario, Mueller, Melissa, *The Materialities of Greek Tragedy. Object and affect in Aeschylus, Sophocles, and Euripides*. London 2018.

Over de urn van Orestes, zie Revermann (zie literatuur bij hoofdstuk 10).

Het verhaal van de acteur Polus staat bij Aulus Gellius, *Attische nachten* 6.5., zie ook:

Holford-Strevens, L., 'Polus and his Urn: A Case Study in the Theory of Acting c. 300 B.C.-c. A.D. 2000', *International Journal of the Classical Tradition* 11(4) (2005), 499-523.

Het verhaal over de officiële Atheens tekst van de drie tragici die wordt ingepikt door Ptolemaeus II, staat in het commentaar van Galenus op boek 3 van de *Epidemiën* van Hippocrates (17a.607-608 (editie Kühn)).

H12

Voor de introductie van nieuwe goden in vijfde-eeuws Athene en de consequenties daarvan voor de interpretatie van de *Bacchae*, zie: Versnel, H.S., 'Pentheus en Dionysos. Religieuze achtergronden en perspectieven', *Lampas* 9 (1976), 8-41.

Ik heb dankbaar gebruik gemaakt van het onderzoek naar de rol van thyrsusstaf in de *Bacchanten* van: Leonie Henkes, *Van rekwisiet tot machtssymbool: de cognitieve functie van de thyrsus in Euripides' Bacchae*, BA scriptie Leiden 2015. Het onderzoek dat weer aan dat van Leonie ten grondslag lag is: Kalke, C.M., 'The Making of a Thyrsus: The transformation of Pentheus in Euripides' *Bacchae*', *American Journal of Philology* 106 (1985), 409-426.

Dodds, Eric R., *Euripides' Bacchae* (ed. with introd. And comm.), Oxford 1960.

Namen, woorden, en data

? 8 ^e eeuw v. Chr.	Homerus <i>Ilias</i> en (wat later) <i>Odyssee</i> (dit zijn traditionele dateringen voor wat in feite berust op een veel oudere orale traditie)
ca. 463	Aeschylus' <i>Smekelingen</i>
431	Euripides' <i>Medea</i>
423	Euripides' <i>Smekelingen</i>
409	Sophocles' <i>Philoctetes</i>
405	Euripides' <i>Bacchanten</i> gaat postuum in première.
Achilles	Griekse held uit de <i>Ilias</i> van Homerus. Vader van Neoptolemus (college 3).
Adrastus	Mythische koning van Argos (college 2 hoofdstuk 5)
Aegisthus	Minnaar van Clytaemnestra.
Aeschylus	Griekse tragediedichter, ca. 525-455 v. Chr.
Aethra	Moeder van de Atheense koning Theseus.
Ajax	Griekse held. Pleegt zelfmoord nadat hij zich in een aanval van geestesziekte geblameerd heeft. Zie college 4 hoofdstuk 10.
Aristogeiton	Samen met Harmodius een van de 'tirannendoders', die de overgang naar de Griekse democratie zouden hebben ingeluid. Zie college II hoofdstuk 5.
Astyanax	baby-zoon van Hector en Andromache. Wordt vermoord door de Grieken en begraven in het schild van zijn vader. Zie college 4 hoofdstuk 10.
<i>asylía</i>	Bescherming van asielzoekers.
Athamas	Echtgenoot van Ino.
Clytaemnestra	Koningin. Vrouw van Agamemnon (die zij doodt). Minnares van Aegisthus. Moeder van Electra en Orestes (door wie zij gedood wordt).
Danaïden	50 dochters van Danaüs. De asielzoeksters in Aeschylus <i>Smekelingen</i> , op de vlucht voor gedwongen huwelijk. Zullen later hun echtgenoten ombrengen en worden daarvoor gestraft in de onderwereld.
Danaüs	vader van de Danaïden. Stamvader van de Grieken, die ook wel Danaoi genoemd worden.
Diderot	Denis Diderot (1713-1784), Frans schrijver en filosoof. Naamgever van het Diderot effect, zie college 4 hoofdstuk 10.
Dionysus	God van de wijn. Beschermgod van het theater.
Diomedes	Griekse held. Doet goede zaken in een wapenuitruil met de Trojaan Glaucus. Zie college 4 hoofdstuk 10.
Electra	Dochter van Agamemnon en Clytaemnestra. Zuster van Orestes. Waant hem dood in de naar haar genoemde tragedie van Sophocles. Zie college 4 hoofdstuk 11.
Euripides	Griekse tragediedichter, ca. 480-406 v. Chr.
Glaucus	1. Trojaanse held. Ruilt zijn gouden wapens voor de bronzen van de Griek Diomedes. Zie college 4 hoofdstuk 10. 2. Zoon van de koning van Kreta in de tragedie <i>Ino</i> . Zie college 1 hoofdstuk 1.
Harmodius	Samen met Aristogeiton een van de 'tirannendoders', die de overgang naar de Griekse democratie zouden hebben ingeluid. Zie College 2 hoofdstuk 5.
Hector	Trojaanse prins en voornaamste strijder. Geeft zijn zwaard aan de Griek Ajax. Sneuvelt door toedoen van Achilles. Vader van Astyanax, die door de Grieken wordt omgebracht en in het schild van Hector wordt begraven.
Heracles	Griekse held. Vriend van Philoctetes. Zie college 3.
Heródotus	Griekse geschiedschrijver, actief tweede helft 5 ^e eeuw v. Chr.
Hipparchus en Hippias	De laatste 'tirannen' (alleenheersers) in Athene.
Ino	titel van goeddeels verloren tragedie van Euripides. De hoofdpersoon, Ino, is een tante van Dionysus en vrouw van de koning van Kreta. Zie college 1 hoofdstuk 1.

Jason	Griekse held, leider van de Argonauten. Man van Medea.
<i>leitourgía</i>	liturgie: vorm van indirecte belasting voor welgestelde Atheners, die op eigen kosten een schip of een tragediekoor moesten uitrusten.
Medea	niet-Griekse vrouw van Jason; hoofdpersoon van de gelijknamige tragedie van Euripides. Doodt haar kinderen als Jason haar in de steek laat.
<i>metoikia</i>	erkende wettige status van immigranten (<i>met-oikoi</i> , metoiken) in Athene.
Minos	Koning van Kreta. Komt in conflict met de ziener Polyidos.
Neoptolemus	Zoon van Achilles. Moet Odysseus assisteren bij het terughalen van Philoctetes in Sophocles' <i>Philoctetes</i> . Op zoek naar zijn identiteit.
<i>nomos</i>	Wet, gewoonte, gebruik. Vaak tegenover <i>phusis</i> .
Odysseus	Griekse held. Speelt een rol in Sophocles' <i>Philoctetes</i> en <i>Ajax</i> (college 3 en 4).
Orestes	Zoon van Agamemnon en Clytaemnestra. Keert terug naar huis om zijn moeder te doden en zo zijn vader te wreken. Een urn die zogenaamd zijn as bevat leidt tot grote consternatie bij zijn zuster Electra.
Paktyès	Zoekt asiel nadat hij in opstand is gekomen tegen de Perzen. Zie college 2 hoofdstuk 4.
<i>peithô</i>	Overreding, overtuiging. Retorisch vermogen.
Pelagus	Koning van Argos, bij wie de Danaïden om asiel vragen.
Philoctetes	Hoofdpersoon in het gelijknamige stuk van Sophocles. Door de Grieken op Lemnos achtergelaten vanwege een stinkende wond aan zijn voet. Zijn aanwezigheid bij Troje blijkt noodzakelijk om de oorlog te winnen.
<i>phusis</i>	Natuur, aard, natuurlijke gesteldheid. Vaak tegenover <i>nomos</i> of <i>technê</i> .
Polus	Historische acteur die toneelgeschiedenis schrijft door in de rol van Electra de scène met de as-urn te spelen met de echte urn van zijn eigen zoon in zijn armen.
Polyidos	Titel van goeddeels verloren tragedie van Euripides. Polyidos is een ziener aan het hof van de koning van Kreta. Zie college 1 hoofdstuk 1.
Prometheus	Hoofdpersoon van de (ten onrechte) aan Aeschylus toegeschreven <i>Prometheus vincetus</i> ('de geboeide Prometheus'). Cultuurheld en brenger van beschaving voor de Grieken. Steelt het vuur van Zeus.
Sisyphus	Mythische boosdoener, die eeuwig gestraft werd in de Griekse onderwereld.
Sophocles	Griekse tragediedichter, 496-406 v. Chr.
Tantalus	Mythische boosdoener, die eeuwig gestraft werd in de Griekse onderwereld.
<i>technê</i>	Kunst, kunde, vak, vaardigheid. Vaak tegenover <i>phusis</i> .
<i>thyrsus</i>	Kenmerkend attribuut van de Bacchanten. Zie de afbeelding boven, bij college 4 hoofdstuk 12.
Theseus	Mythische koning van Athene. Zie college 2 hoofdstuk 5.

Afbeeldingen

François Xavier Fabre, *Odysseus en Neoptolemus nemen de boog en pijlen van Heracles over van Philoctetes*, 1800, Musée Fabre, Montpellier, France.

Guillaume Guillon Lethière, *Philoctetes op het eiland Lemnos*, 1798, Louvre, Paris, France.

Glaucus (rechts) en Diomedes ruilen hun wapenrusting; ca 420 v. Chr.

Medea vermoordt een van haar kinderen, Amfoor, ca. 330 v. Chr.

Bacchante met thyrsusstaf. Roodfigurige vaas, Cleophrades, ca. 500-490 v. Chr.

Colofon

Home Academy geeft hoorcolleges uit voor thuis en onderweg. Direct te downloaden of onbeperkt te beluisteren in de Home Academy Club. Interessante onderwerpen, van geschiedenis tot natuurwetenschappen, voorgedragen door boeiende sprekers. Zo kan je kennis opdoen in de auto, in de trein, op de fiets of thuis op de bank. Download de Home Academy app voor het beluisteren van onze hoorcolleges op een mobiel of tablet.

Kijk verder op www.home-academy.nl

Uitgave Home Academy Publishers
Tel: 0182 – 370001
E-mail: info@home-academy.nl

Afbeelding cover: *Philoctetes* (door Francesco Hayez, 1818-1820)

Opname Studium Generale Universiteit Leiden (Leiden, najaar 2024)
Stem Inleiding F.C. van Nispen tot Sevenaer
Mastering Frits de Bruijn
Vormgeving Floor Plikaar

© Hoorcollege Copyright 2025 Home Academy Publishers B.V.
ISBN 978 90 8530 278 3
NUR 308, 77, 78

Alle rechten voorbehouden. Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen, mag niets uit deze uitgave worden vervoelvoudigd, uitgeleend, verhuurd, uitgezonden, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door (foto)kopieën, opnamen of enig andere manier, zonder voorafgaand schriftelijk toestemming van de uitgever.